

Hatay’da Meyveciliğin Bugünkü Durumu ve Yeni Eğilimler

Coşkun Durgaç, A. Aytekin Polat

Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Hatay
e-posta: cdurgaç@mku.edu.tr

Özet

Ülkemizin güzide bölgelerinden birisi olan Hatay’ın toplam tarıma elverişli arazilerin %28,1’i meyvecilik alanlarından oluşmaktadır. Akdeniz iklimine sahip olan Hatay’ın deniz seviyesinden itibaren başlayan meyvecilik alanları, Amanos dağlarının yüksek yaylalarına kadar çok değişik meyve türlerinin yetiştirilmesine olanak sağlamaktadır. Hatay; gerek Arap ülkelerine yakınlığından dolayı yaş meyve-sebze dışsatımı, gerek meyve üretimindeki artış nedeniyle ekonomik önemi her geçen gün artan illerimizden birisidir. Bu önemli özelliklerine rağmen Amik Ovasında son yıllara kadar başta pamuk ve buğday olmak üzere mısır vb. tarla ürünlerinin yetiştiriciliği yapılmaktaydı. MKÜ Ziraat Fakültesinin kurulmasıyla Hatay’ın değişik ilçelerinde yürütülen araştırma projeleri neticesinde bölge için yeni meyve tür ve çeşitlerinin yetiştiriciliğinde önemli artışlar gözlenmiştir. Bahçe bitkileri tarımının diğer tarım alanlarına göre daha fazla gelir sağlaması ve GAP’ın etkisi nedeniyle bölgede bulunan büyük ölçekli işletmeler tarla tarımından uzaklaşıp bahçe bitkileri üretimine yönelmeye başlamışlardır. Bununla birlikte tarım politikaları ve desteklemeler nedeniyle eskiden beri turuncgiller yetiştiriciliği bakımından önemli bölgeler olan özellikle Dörtöy, Erzincan ve Samandağ’da üreticiler alternatif tarım arayışlarına başlamışlardır. Bunun neticesinde yörede, kıraç sayılabilecek alanlarda kayısı, nar, zeytin ve badem gibi kurağa dayanıklı meyve türleriyle, su sorunu bulunmayan alanlarda ise yukarıda belirtilen türlerin yanı sıra nektarin, Japon grubu erik ve bir miktar da şeftali gibi türlerle bahçe tesisi yapılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Hatay, meyvecilik, yeni eğilimler

The Current Situations of Fruit Culture in Hatay and New Trend

Abstract

28.1% of Hatay agricultural land has spared for fruit production. Mediterranean climate allows the production of species of fruits from the sea side to the high plains of Mountain Amanos. Hatay is one of major province that the fresh fruit is exported to the Arabic countries, which gives the province an economic importance. Although its suitable ecological conditions for fruit growing, the Amik plain has used mainly for other crops like corn, cotton and wheat. After having been establishment Agricultural Faculty of Mustafa Kemal University, there have been an increase in the both the species of fruits and yield. For the reason of high income and the effect of GAP Project (South Anatolian Project), big scale farmers have been preferred fruit growing to field crops. In addition to this, the farmers in the region of Dörtöy, Erzincan and Samandağ where citrus production is major have looked for alternative crops due to the subsidization and agricultural policies. Thus; on one hand, a new orchard for drought resistance fruits like apricot, pomegranate, olive and almond have been established in the arid lands in the region. On the other hand, beside above mentioned fruits, orchards for fruits like nectarines, Japanese plum and peach have been established in the area where irrigation is available.

Keywords: Hatay, fruit culture, new trends

Giriş

Uygarlıkların beşiği olan Hatay, Batı ile Doğu kültürünün kesiştiği, toplumların kültür alışverişinde bulunduğu bir coğrafyada yer almaktadır. Türkiye’nin özellikle Ortadoğu ülkelerine yakın konumu ve bu ülkelere deniz, hava ve karayolu ile yapılan ticari taşımacılık, Hatay ilinin bölgede etkinliğini artırmıştır. Hatay’ın ekonomik yapısı içinde tarım sektörü, önemli bir yer tutmaktadır. Tarım alanları, toprak yapısı, iklim ve diğer doğal koşullar ürün deseninde çeşitliliğe ve hasatta erkenciliğe imkân vermektedir. Coğrafi konumu itibarıyla ülkemizin en güneyinde yer almakta olan Hatay (35° 32' ile 37° 04' kuzey enlemleri, 35° 40' ile

36° 35' doğu boylamları) bir ticaret ve transit merkezi durumundadır. Hatay’ın Arap ülkelerine yakınlığı ve bu ülkelere yapılan yaş meyve-sebze ihracatında önemli bir rolünün olması nedeniyle ekonomik önemi her geçen gün artmaktadır. Akdeniz iklimine sahip olması ve deniz seviyesinden itibaren başlayan meyvecilik alanları, Amanos dağlarının yüksek yaylalarına kadar çok değişik meyve türlerinin yetiştirilmesine olanak sağlamaktadır (Durgaç, 2001). Nitekim denizden yüksekliği 80 m olan 900 km²’lik Amik Ovası ve Amanos dağları ile İskenderun körfezi arasında dar kıyı ovalarında (İskenderun, Dörtöy, Payas ve Arsuz) öteden

beri turuncgiller ile Akdeniz ve ılıman iklim meyveleri yetiştirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı; Hatay’da, meyveciliğin mevcut potansiyelini ve son yıllardaki yeni eğilimleri belirlemek, böylece yaş meyve-sebze sektöründe faaliyet gösteren üretici/ihracatçı kişi ve kuruluşlara bilgi kaynağı oluşturmaktır.

Materyal ve Yöntem

Bu çalışma Hatay’ın 12 ilçesindeki tarıma elverişli 275.578 hektarlık alanının değerlendirilmesini kapsamaktadır. Hatay, Akdeniz iklimine sahip olup yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. Yıllık ortalama yağış miktarı 570–1174 mm, ortalama sıcaklık ise 16–21°C arasında değişmekle birlikte donlu gün sayısı 7 günü geçmemektedir. Nem oranı ise yıllık ortalama %70’tir (Anonim, 2015a)

Çalışmada, Fakültemizin kurulduğu 1993 yılından günümüze kadar, meyveciliğin yoğun olduğu bölgelerde yapılan survey gezileri, farklı yörelerde bulunan araştırma merkezlerimizin çalışmaları ile bölümümüzün bölgede yürüttüğü projelerin etkileri değerlendirilmiştir. Yanı sıra mevcut potansiyelin belirlenmesinde, materyal olarak Türkiye İstatistik Kurumu ile Hatay Tarım İl Müdürlüğü verilerinden faydalanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Türkiye’de kullanılan tarım alanları ve bu alanların kullanım amaçlarına göre dağılımı incelendiğinde, son yıllarda toplam tarım alanlarının azaldığı görülmektedir. 2007 yılında 24.887.394 hektar olan toplam tarım alanı, 2012 yılında %4,4 azalarak 23.795.481 hektara gerilemiştir. Tarım alanları azalırken, sebze ve meyve yetiştiriciliği yapılan alanlarda artış yaşanmıştır. Özellikle meyvecilik alanlarının yaklaşık %18 oranında artması, meyve yetiştiriciliğinde uzmanlaşmanın arttığını göstermektedir (Dogaka, 2015).

Hatay’ın toplam yüzölçümünün %46,46’sını tarım alanları oluşturmaktadır. Bu oran, Türkiye ortalamasının (%30,4) üzerindedir. Hatay’da en geniş tarım alanları merkez ilçe olan Antakya’dadır. Sırasıyla, Kırkhan, Reyhanlı, Altınözü ilçeleri Antakya’yı takip etmektedir (Çizelge 1). İldeki toplam tarıma elverişli arazilerin %28,13’ü meyvecilik alanlarından oluşmaktadır. Meyvecilik alanlarının en yüksek olduğu ilçeler, Erzin (%71,16), Altınözü (% 56,58) ve Belen

(%52,36) olup, bunları Dörtöy (47,54) ve Samandağ izlemiştir. Kırkhan (%5,62), Reyhanlı (%3,43) ve Kumlu (%1,29) ise meyvecilik alanları en az olan ilçelerdir. Bu ilçelerde, başta turuncgiller, zeytin ve erik olmak üzere tarımsal değeri çok yüksek meyveler üretilmektedir (Çizelge 2). Ancak yetiştiriciliğine öncelik verilen türler ilçelere göre farklılık göstermektedir. Buna göre Dörtöy-Erzin yöreleri turuncgiller; Samandağ turuncgiller ve erik (Can); Altınözü zeytin ve badem; Kırkhan nar ve kayısı; İskenderun kayısı (Sakit); Antakya incir, erik ve Trabzon hurması (Harbiye); Yayladağı incir, badem ve ceviz bakımından önemli bölgelerdir (Anonim, 2015b).

Hatay’ın sahip olduğu toprak ve iklim koşulları, birçok meyve türü için çok uygundur. Hatay’ın hemen hemen tüm ilçelerinde zeytin üretimi yapılmakta olup, Altınözü %46,65’lik oran ile en fazla üretim yapan ilçe durumundadır. 2000’li yılların başlarına kadar ilde en çok üretimi yapılan meyveler turuncgiller, zeytin ve erik iken bu yılların ardından Tarım Bakanlığının yeni bahçe tesisine verdiği sertifikalı fidan desteği ve bölümümüzce yürütülen adaptasyon çalışmaları (Polat ve ark., 2001; 2004; 2010; 2012a, 2012b; Polat ve Çalışkan, 2010) neticesinde yeni tesis edilen bahçelerde nar ve sert çekirdekli meyvelere yönelim olmuştur (Çizelge 3 ve 4). Son yıllarda pazarlama ile ilgili yaşanan sıkıntılar ve küresel ısınmayla ortaya çıkan sulama sorunları nedeniyle bazı yörelerde üreticiler tarla tarımından uzaklaşarak turuncgiller, Japon erikleri, nektarin ve kurağa dayanıklı olduğu bilinen zeytin, kayısı, nar ve badem gibi meyvelerle bahçe tesis etmeye başlamışlardır.

Yeni tesis edilen bahçelerde sulama genel olarak fidan dikiminden itibaren damla sulama şeklinde yapılmaya başlanmıştır. Ancak meyve ağaçlarının türlerine ve ekolojik bölgelere göre bitki su tüketimi belirlenemediği için sulama aralığı ve süresi bilinçsizce yapılmaktadır. Buna rağmen, birim alandan elde edilen verimde artışlar olmaktadır. Bu sorunun çözümü yönünde de Bölümümüz ile Biyosistem Mühendisliği Bölümü arasında işbirliği sağlanarak çalışmalara başlanmıştır. Nitekim, Bozkurt ve ark. (2008 ve 2009) yaptıkları araştırmalarda yöre için ilk sayılabilecek değerleri yayınlamışlardır.

Bölümümüz önderliğinde verilen seminer ve kurslarla üreticilerin, başta budama olmak

üzere sulama, gübreleme ve hastalık-zararlılarla mücadele gibi konularda eğitilmeleri yönünde büyük katkılar sağlanmıştır. Bu bağlamda üretici dernekleri, İŞKUR ve Özel Meslek Edindirme Kurumları ile işbirliği yapılarak budama kursları düzenlenmiş ve birçok işsiz vatandaşımızın Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış sertifika sahibi olması sağlanmıştır. Böylece düzenli budama yapılan bahçelerden yüksek verim ve kaliteli ürün alınmaya başlanmıştır.

Sonuç

Hatay'da büyük arazi sahipleri ile başka mesleklerde iyi para kazanan (Doktor, Avukat, Eczacı vb.) yatırımcılar özellikle nar ve sert çekirdekli meyvelerle büyük kapama bahçeler kurarak ilimiz meyve üretim miktarının artmasına katkı sağlamaktadırlar. Yeni tesis edilen bu bahçelerde modern yetiştirme tekniklerinin kullanılması da verimi artırıcı unsur olarak göze çarpmakta ve küçük ölçekli işletmelere de örnek teşkil etmektedir.

Sonuç olarak, bölgenin önemli bir tarımsal potansiyele sahip olduğu ve bu potansiyelin tarla tarımından uzaklaşıp meyve yetiştiriciliğine doğru gittiği görülmektedir. Son yıllardaki istikrarsız ortam jeopolitik konumu nedeniyle Hatay'da üretimden çok pazarlama sorunlarına neden olmaktadır. Bu sorunların azaltılması amacıyla, üretimi en fazla artan ürünlere dayalı sanayinin geliştirilmesi, üretilen ürünlerin daha etkin ve süratli bir şekilde pazarlanabilmesi için örgütlenmeye gidilmesi, dış ticaret konusunda bürokratik formalitelerin azaltılarak ihracat teşvikleri sağlanması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Anonim, 2015a. T.C. Hatay Valiliği. <http://www.hatay.gov.tr/IcerikDetay.aspx?IcerikId=311> Erişim: 10.07.2015
- Anonim, 2015b. Hatay İli Master Planı. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, <http://www.tarim.gov.tr/SGB/Belgeler/Master/hatay.pdf>, Erişim: 10.07.2015.
- Bozkurt, S., Durgaç, C. Ödemiş, B., Demirkeser, T.H., 2008. Gençlik kısırlığı döneminde zeytinin (*Olea europaea* l. cv. Gemlik) farklı su ve gübre miktarlarına tepkileri. 4. Ulusal Bitki Besleme ve Gübre Kongresi, 8-10 Ekim 2008 Konya. 616-624.
- Bozkurt, S., Ödemiş, B., Demirkeser, T.H., Durgaç, C., 2009. Bazı turuncgil çeşitlerinin gençlik kısırlığı döneminde farklı su ve azot

uygulamalarına tepkileri. J. of Plant and Envir. Sci., 1:51-58.

- Dogaka, 2015. TR63 Bölgesi Mevcut Durum Analizi (Tarım).http://www.dogaka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.dogaka.gov.tr_229_RU4T87MA_TR63_Bolgesinde_Tarim_Sektoru.pdf, Erişim: 10.07.2015
- Durgaç, C., 2001. Sakıt kayısılarının seleksiyonu, soğuklama gereksinimlerinin saptanması ve meyve büyüme durumları üzerinde araştırmalar. Doktora Tezi. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, 254s.
- Polat, A.A., Durgaç, C., Kamiloğlu, Ö., 2001. Determination of pomological characteristics of some local and foreign almond cultivars in Yayladağı (Hatay) ecological conditions. Cahires Options Méditerranéennes, 56:381-384.
- Polat, A.A., Durgaç, C., Kamiloğlu, Ö., Çalışkan, O., 2004. Investigation on the adaptation of some low-chill apricot cultivars to Kırıkhan (Turkey) ecological conditions, Acta Hort., 636:395-400.
- Polat, A.A., Çalışkan, O., 2010. Determination of growth and fruit quality parameters of some apricot cultivars in subtropical climate conditions of Turkish Mediterranean region. Acta Hort., 862:323-330.
- Polat, A.A., Çalışkan, O., Kamiloğlu, O., 2012a. Determination of pomological characteristics of some pomegranate cultivars in Dörtöl (Turkey) conditions. Acta. Hort., 940: 401-406.
- Polat, A., Çalışkan, O., Kamiloglu, O., 2012b. Performans of some peach and nectarine cultivars in the East Mediterranean (Hatay/Turkey) conditions. Acta. Hort., 940: 407-414.
- Tüik, 2015, Türkiye İstatistik Kurumu, Bitkisel Üretim İstatistikleri 2015, Erişim Tarihi: 15 Haziran 2015.

Çizelge 1. Hatay'da tarım arazilerinin ilçelere göre dağılımı ve meyveciliğin yeri (%) Kaynak: <http://www.dogaka.gov.tr>, 2015

İlçe Adı	Yüzölçümü (ha)	Alanlar (ha)					Meyveciliğin Yeri (%)
		Tarla Bitkileri	Bağcılık	Sebzecilik	Meyvecilik	Toplam Tarım Alanı	
Antakya	85 800	25.374	52	5.763	15.013	46.202	32,45
Altınözü	46 800	11.566	39	1.592	17.200	30.397	56,58
Belen	13 000	1.696	72	380	2.361	4.509	52,36
Dörtöyl	60 000	2.445	0	4.097	5.929	12.471	47,54
Erzin	35 800	2.951	0	754	9.143	12.848	71,16
Hassa	51 400	6.215	4.650	3.380	3.140	17.385	18,06
İskenderun	63 700	7.272	33	9.328	5.863	22.496	26,06
Kırıkhan	84 300	37.609	102	2.993	2.426	43.130	5,62
Kumlu	22300	14.172	0	338	190	14.700	1,29
Reyhanlı	41 000	29.160	0	1.845	1.100	32.105	3,43
Samandağ	44 600	667	0	9.744	7.662	18.073	42,39
Yayladağı	34 100	9.643	40	635	6.132	16.450	37,28
HATAY	582 800	148.770	4.988	40.849	76.159	270.766	28,13

Çizelge 2. Hatay'da bazı meyvelerin ilçelere göre üretim miktarları (ton) Kaynak: <http://www.dogaka.gov.tr>, 2015

	Portakal	Mandarın	Limon	Altıntop	Erlik	Kayısı	Nar	İncir	T. Humması	Zeytin	Badem	Ceviz	Üzüm
Altınözü	-	-	-	-	295	40	736	497	33	20.637	181	121	68
Belen	-	-	20	-	196	202	639	365	1.348	1.472	209	182	875
Dörtöyl	120.702	122.675	270	6.480	-	1.465	-	-	-	5.518	-	71	-
Erzin	118.566	18.760	300	15.606	34	225	-	97	-	5.675	-	8	-
Hassa	206	66	20	-	332	484	3.102	86	20	13.727	50	85	55.383
İskenderun	523	544	500	-	111	220	99	540	110	4.548	-	322	50
Kırıkhan	489	54	77	-	627	951	5.977	252	8	18.078	8	38	765
Kumlu	-	-	-	-	172	411	845	-	-	537	-	-	-
Reyhanlı	-	-	-	-	258	420	2.370	-	-	8.022	165	-	-
Samandağ	22.188	35.370	2.360	180	5.526	940	568	24	80	14.260	41	27	-
Yayladağı	-	-	-	-	1326	369	688	1.508	588	2755	81	285	314
Antakya	3.964	1.837	1.705	12	11.187	273	4.053	1.829	79	13.851	282	70	-
Arsuz	17.184	18.176	32.436	1.400	99	-	2.483	576	114	16.404	-	399	183
Defne	3.134	5.490	2.868	4	1.616	310	435	349	926	4.313	382	312	-
Payas	3.264	20.728	-	-	-	245	160	-	-	850	-	-	-
Hatay	290.220	223.700	40.556	23.682	21.779	6.555	22.155	6.123	3.306	13.0647	1.399	1.920	57.638

Çizelge 3. Hatay’da bazı meyve türlerinin yıllara göre üretim miktarları (ton)

Ürün adı	Yıllar				
	1993	1998	2003	2008	2013
İncir	7.989	5.239	4.884	6.665	6.343
Portakal	126.016	165.685	184.971	312.300	302.473
Mandarin	58.449	91.919	121.901	196.182	277.468
Limon	13.322	15.232	18.626	21.136	38.241
Altıntop	9.930	16.978	22.477	29.875	25.126
Erik	21.797	13.985	14.447	24.663	24.602
Kayısı	6.718	3.935	4.153	7.668	8.708
Nar	4.749	4.622	4.271	4.812	18.429
Zeytin	43.863	89.289	82.277	123.256	158.419
Üzüm	36.227	33.418	58.805	39.662	63.627

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>, 2015

Çizelge 4. Hatay’da türlere göre meyve üretim ve verim değerleri (2014)

Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı (da)	Ağaç Sayısı			Üretim (ton)	Verim (kg/Ağaç)
		Meyve veren yaşta	Meyve vermeyen yaşta	Toplam		
Üzüm	64.337	64.337	0	64.337	71.508	1.14
Muz	352	352	0	352	2.115	6.009
İncir	1.909	221.235	3.235	224.470	6.343	29
Portakal	75.275	1.958.780	67.395	2.026.175	302.473	134
Mandarin	107.380	2.271.020	918.609	3.189.629	277.468	105
Limon	18.063	329.450	46.790	376.240	38.241	116
Altıntop	4.751	139.615	750	140.365	25.126	180
Elma	1.779	105.849	66.631	17.2480	3.330	38
Armut	188	43.400	3.955	47.355	1.367	31
Yenidünya	191	20.320	1.756	22.076	662	33
Nektarin	1.037	18.640	28.380	47.020	577	31
Şeftali	1.419	53.806	32.699	86.505	1.802	33
Erik	17.259	804.819	34.718	839.537	24.602	31
Kayısı	11.322	247.758	110.057	357.815	8.708	36
Kiraz	358	20.345	3.990	24.335	635	31
Dut	20	37.725	595	38.320	1.068	28
Nar	10.902	677.725	259.695	937.420	18.429	27
Trabzon Hurması	4.554	209.655	16.705	226.360	5.585	27
Zeytin	513.848	9.900.418	4.537.884	14.438.302	158.419	28
Badem	1.211	49.226	25.590	74.816	977	20
Ceviz	2.215	52.816	30.350	83.166	1.912	36

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>, 2015